

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бутко М.П., доктор економічних наук, професор, дійсний член АЕНУ

*Зеленська О.О., кандидат економічних наук, доцент, член-кореспондент
АЕНУ*

Зеленський С.М., кандидат економічних наук, доцент

Статтю присвячено розробці заходів щодо вдосконалення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. Проаналізовано діючу систему підтримки аграріїв; окреслено пріоритетні напрями аграрної політики з регіональним акцентом, котрі здатні забезпечити сталий, поступальний розвиток сільського господарства.

ВСТУП

Сільське господарство є першоосною розвитку людського суспільства. Продукція галузі забезпечує найважливіші фізіологічні потреби людини, які за теорією людської мотивації А. Маслоу є базовими і знаходяться в основі піраміди ієрархії потреб. Продукція аграрного сектору завжди була, є і буде лишатися незамінною у складі національних продовольчих ресурсів, а нинішні спроби навіть часткової заміни натуральних інгредієнтів у перероблених продуктах харчування на штучні, зумовлюють їх негативний вплив на стан здоров'я людини. Незважаючи на це, занепад сільськогосподарського виробництва в Україні, а також бажання переробних галузей промисловості знизити собівартість продукції за рахунок закупівельних цін на сировину, загострюють проблему якісного харчування. Забезпечення високої якості продовольчої продукції можливе лише за умови

підвищення ефективності та масштабів діяльності вітчизняного сільського господарства.

Проблемам функціонування аграрної сфери, зокрема ресурсному забезпеченню галузі, тенденціям і перспективам її розвитку, державному регулюванню діяльності і т.д. присвячено велику кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, а саме: П.П.Борщевського, О.А.Бугуцького, П.Ф.Веденічева, П.І.Гайдуцького, Б.М.Данилишина, М.Я.Дем'яненка, В.О.Добриніна, С.І.Дорогунцова, О.І.Здоровцова, Е.М.Крилатих, В.Г.Крючкова, А.С.Лисецького, І.І.Лукінова, М.М.Паламарчука, О.М.Паламарчука, А.К.Пасхавера, М.Д.Пістуна, Д.К.Прейгера, О.М.Ракітнікова, П.Т. Саблука, В.П.Ситника, В.О.Точиліна, М.Трейсі, О.М.Шпичака, Л.Г.Чернюк, В.В.Юрчишина та ін. Разом з тим сучасний стан вітчизняного сільського господарства вимагає формування нової стратегії та вжиття невідкладних заходів щодо наповнення позитивним змістом аграрних трансформацій, пошуку широкоспектральних джерел фінансової підтримки галузі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка системи дієвих заходів, здатних забезпечити підтримку сільськогосподарського виробництва в Україні на нинішньому етапі його розвитку. Досягнення означеної мети вбачається можливим через: аналіз діючої в Україні системи підтримки аграріїв; визначення пріоритетних напрямів аграрної політики та її регіональних складових, здатних забезпечити сталий, поступальний розвиток сільського господарства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Україна, володіючи потужним, навіть у світових масштабах, потенціалом для розвитку аграрного сектору національної економіки (передусім природним і трудовим), за роки державності не тільки не зберегла раніше досягнутий рівень, а навпаки – скоротила обсяги

сільськогосподарського виробництва в 1,6 р., у т.ч. в рослинництві – в 1,3 р., у тваринництві (яке в економічно розвинених країнах світу посідає провідні позиції в аграрній галузі) – у 2,1 р. (рис. 1). Постійно скорочується частка сільського господарства у виробництві валової доданої вартості: від 16,3% у 2001 р. до 10,9% у 2005 р. [5, с. 40].

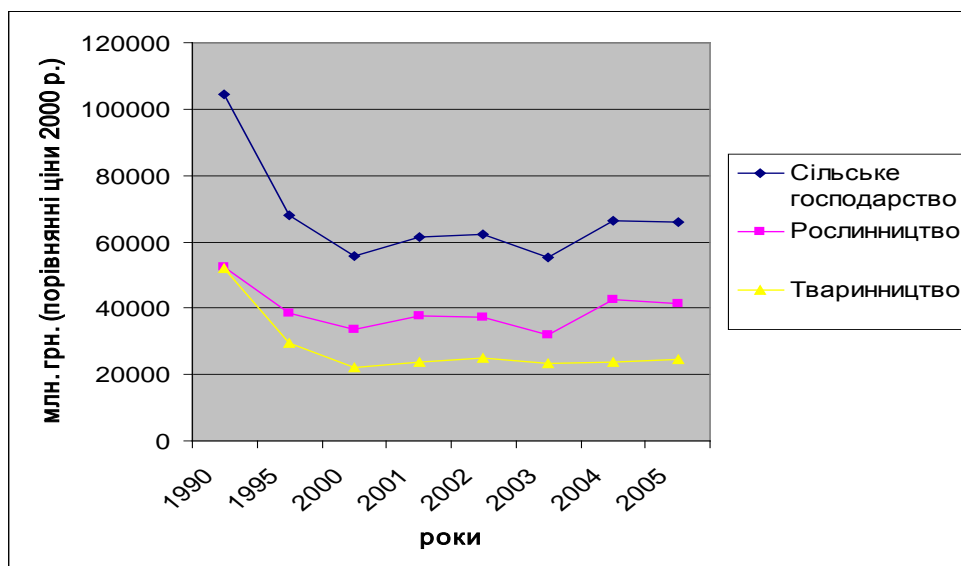

Рис. 1. Динаміка сільськогосподарського виробництва в Україні

Найнебезпечнішим у сучасному розвитку вітчизняного сільського господарства є практично повна руйнація його матеріально-технічної бази. За останні 16 років вартість основних засобів сільського господарства України зменшилась майже в 2 р. (рис. 2), а реальні механізми їх відтворення та модернізації на сучасному технічному і технологічному рівні відсутні. Свідченням цього є непомірно низька питома вага галузі за показником інвестицій в основний капітал: за останні 5 років – 4 – 5% [5, с. 36], хоча абсолютні розміри капіталовкладень у сільське господарство через ріст цін демонструють позитивну динаміку. Ще меншою (близько 2%) є частка прямих іноземних інвестицій, спрямованих в аграрний сектор економіки. Обсяги цих коштів є дуже незначними в абсолютному вираженні, а відтак не здатні навіть частково сприяти вирішенню проблеми відтворення основних засобів вітчизняного сільського господарства.

За останні роки практично не вводились в експлуатацію сучасні об'єкти виробничої інфраструктури галузі, особливо в частині зберігання, передпродажної підготовки продукції, а парк тракторів, автомобілів, комбайнів, ґрунтообробних механізмів, обладнання в тваринництві практично не оновлювався (або ж надто повільно) (табл. 1).

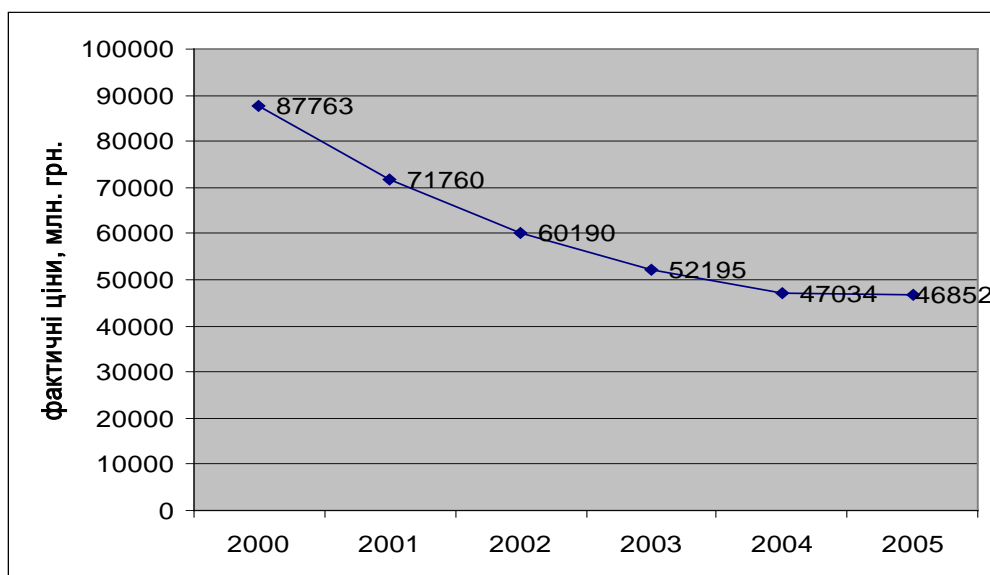

Рис. 2. Основні засоби в сільському господарстві України

Такі тенденції сучасного розвитку аграрної галузі й разом з тим актуальність проблеми продовольчої безпеки України не викликають сумнівів щодо необхідності її підтримки (зокрема фінансової) з боку держави. В усьому світі (у т.ч. в економічно розвинених країнах) сільське господарство традиційно виступає дотаційною галуззю економіки (рис. 3), оскільки є високоризиковою сферою господарювання з повільним оборотом капіталу.

У нинішній практиці державної підтримки вітчизняного сільськогосподарського виробництва найбільш широкого застосування набули прямі фінансові дотації в галузь, здешевлення кредитів комерційних банків, податкові пільги та спеціальний режим оподаткування в сільському господарстві.

Парк технічних засобів сільськогосподарських підприємств

	1991	2005	2005 до 1991,%
Наявність енергетичних потужностей, тис. к.с.	149209	62881	42,1
Споживання електроенергії на виробничі потреби, млн. кВт - год.	19352,9	2490,4	12,9
Трактори	497300	216900	43,6
одиниць на 1000 га ріллі	14	11	78,6
Зернозбиральні комбайни	105183	47150	44,8
одиниць на 1000 га посівних площ зернових, без кукурудзи	8	5	62,5
Кукурудзозбиральні комбайни	15287	4750	31,1
одиниць на 1000 га посівних площ кукурудзи	12	3	25,0
Бурякозбиральні машини	19842	8478	42,7
одиниць на 1000 га посівних площ буряків	12	12	100,0
Картоплезбиральні комбайни	9636	1947	20,2
одиниць на 1000 га посівних площ картоплі	26	2	7,7
Установки та агрегати для доїння корів	79150	16783	21,2

Джерело: розраховано за даними [3]

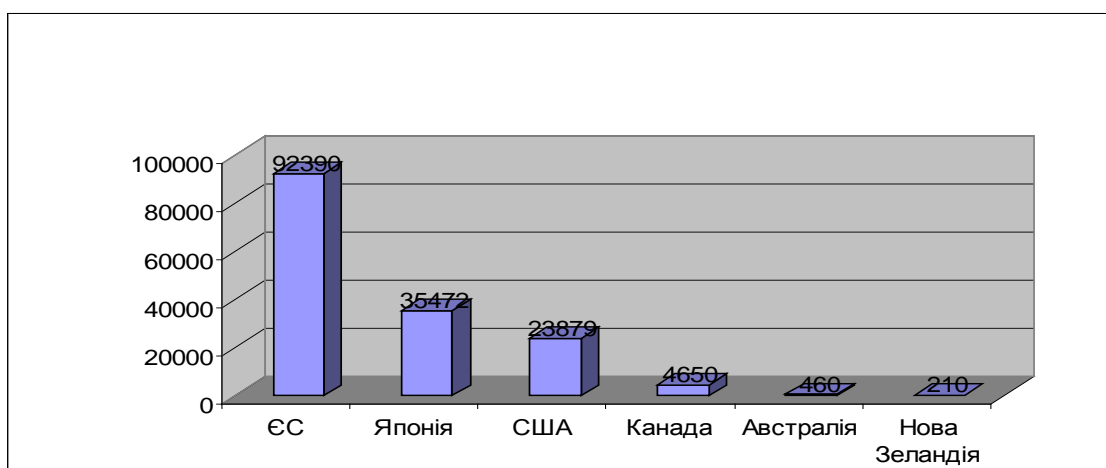

Рис. 3. Щорічний рівень державної підтримки сільського господарства в деяких країнах світу, млн. USD

Обсяги державної фінансової підтримки аграріїв в Україні щороку зростають (рис. 4). При цьому кожний новий уряд демонструє, що саме його підтримка сільськогосподарського виробництва є найвагомішою. Не є винятком і нинішня ситуація, адже Законом «Про Державний бюджет України на 2007 рік» передбачено виділення для АПК 8 млрд. грн., що в 3,2 р. більше, ніж у 2003 р. Однак відсутність пріоритетів, орієнтованих на

регіональні особливості галузі, велика кількість державних програм фінансової підтримки сільського господарства (у 2007 р. – близько 50-ти), неприпустима бюрократизація, що переплітається з корупцією не дозволяють сконцентрувати кошти на ключових напрямках діяльності комплексу, а відтак освоєння бюджетних засобів селом не приносить бажаного ефекту – при зростанні бюджетних інвестицій селу за 6 останніх років у 3,2 р. (рис. 4), обсяги сільськогосподарського виробництва збільшились у 1,2 р. (рис. 1).

При цьому уже навіть зовсім не йде мова про інвестиції в соціальний розвиток, інфраструктурне облаштування та благоустрій села, хоча їх відсутність у поєднанні з дефіцитом робочих місць, призводить до деградації сільського населення, особливо у віддалених населених пунктах.

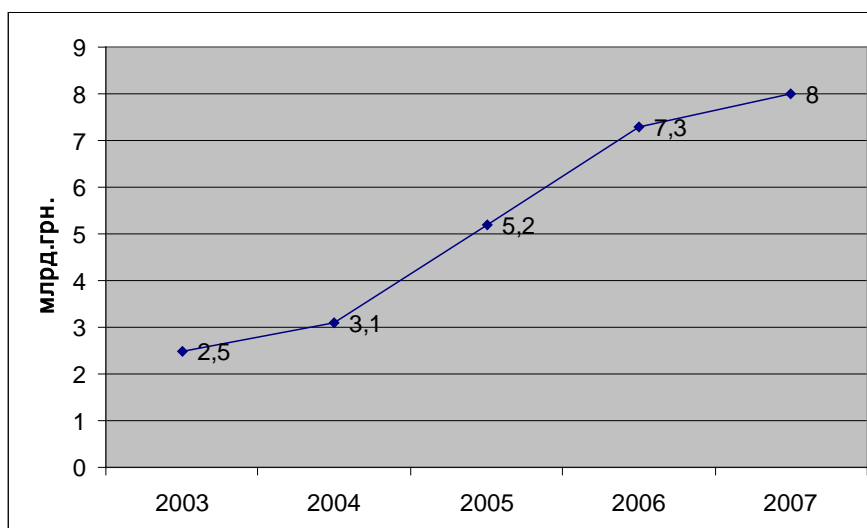

Рис. 4. Витатки Державного бюджету України на держпідтримку АПК

Запланований на 2007 р. розподіл коштів за програмами сільськогосподарських дотацій в Україні відображено на рис. 5. Як видно з представленої діаграми, найсуттєвішою статтею витатків на АПК є дотації в рослинництво й тваринництво.

На нинішньому етапі державотворення в Україні однозначно оцінити роль дотацій у розвитку аграрного сектору економіки досить складно. З одного боку, специфіка функціонування галузі й практика дотування аграріїв у країнах ЄС та США говорять на користь цієї форми підтримки виробників,

з іншого – дотації часто перетворюються на засіб підтримки неефективних господарств, оскільки нівелюють стимули до підвищення ефективності виробництва, зокрема зниження собівартості, підвищення продуктивності праці та якості продукції.

Рис. 5. Розподіл бюджетних коштів за програмами сільгоспдотацій в Україні

Низька віддача від надання дотацій в Україні обумовлюється, перш за все, їх обмеженими обсягами та безсистемним надходженням, що не сприяє стабільності виробництва, а також порушеннями у використанні бюджетних коштів. Крім того, вітчизняні виробники мають нерівний доступ до бюджетних коштів. Великі аграрні підприємства володіють у цьому відношенні значними перевагами, маючи можливість вчасно отримувати необхідну інформацію і доступ до управлінських структур, які займаються розподілом державних фінансових ресурсів.

На нашу думку, дотації мають право на існування, що підтверджується тривалою практикою їх застосування в розвинутих країнах світу, а також нинішнім критичним станом основних засобів сільського господарства (власними силами вирішити цю проблему галузь, безперечно, не зможе), але на зовсім інших засадах.

Виходячи з того, що сільське господарство для більшості регіонів України є ключовим сегментом їх економічного простору, державна підтримка повинна бути диференційованою в залежності від галузевої спеціалізації конкретного регіону. Це дозволило б досить ефективно використовувати рентні відносини для акумуляції фінансових ресурсів і спрямування їх на гармонізований розвиток і ефективне функціонування національного аграрного потенціалу.

Саме такі підходи не дозволили б, наприклад, практично зруйнувати на Поліссі льонарство і позбавити легку промисловість текстильної сировини, або ж картоплярство – і перейти на повне забезпечення потреб внутрішнього ринку в картоплі фрі, чіпсах та інших продуктах харчування з цієї сировини. Аналогічна ситуація з хмелярством, садівництвом, овочівництвом відкритого ґрунту.

Особливо загрозливих форм набрала неефективна державна підтримка в тваринництві. Це яскраво проглядається на прикладі молочного скотарства в Чернігівській області, де є чи не найкращі природні умови для розвитку галузі. Не дивлячись на те, що регіон у 2005 р. забезпечував 4,6% загальнодержавного виробництва молока та займав за цим показником 7 місце; зосереджував 5,4% поголів'я корів (5 місце в Україні), потенціал галузі планомірно руйнується. Пік розвитку молочного скотарства припав на 1990 р.: в області було вироблено 1255 тис. т молока, поголів'я корів становило майже 500 тис. голів [5, 6].

З набуттям державності молочне скотарство почало зазнавати серйозного занепаду (табл. 2). Нестійка тенденція з виробництвом молока, а точніше брак цієї сировини став однією з причин того, що практично вся молочна продукція, яка пропонується споживачеві, містить різноманітні харчові добавки, особливо синтетичного походження (стабілізатори, модифіковані крохмалі), рослинні жири (переважно іноземного виробництва), які не завжди мають збалансований жирокислотний склад і т.д. У той же час молочна продукція є незамінною в раціоні харчування всіх

вікових груп населення, а тому питання її якості є надзвичайно актуальними для вітчизняного продовольчого комплексу України.

Таблиця 2

Показники розвитку молочного скотарства в Чернігівській області

Показники		Господарства всіх категорій	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення
Поголів'я корів, тис. гол.	1990	455,5	331,5	124,0
	2005	196,6	71,7	124,9
	2005 р. від 1990 р., %	43,2	21,6	100,7
Виробництво молока, тис. т	1990	1254,9	901,6	353,3
	2005	633,6	182,4	451,2
	2005 р. від 1990 р., %	50,5	20,2	127,7
Середній річний удій, кг	1990	2675	2676	2671
	2005	3159	2819	3325
	2005 р. від 1990 р., %	118,1	105,3	124,5

Джерело: розраховано за даними [6, с. 147, 152, 157].

Як свідчать дані табл. 2, поголів'я корів у всіх категоріях господарств Чернігівщини постійно та інтенсивно скорочується: в цілому по області та в середньому по Україні за аналізований період – у 2,3 рази. Найбільш швидкими темпами цей процес відбувається в сільськогосподарських підприємствах – у 4,6 р. по області; у 7,2 р. – по Україні в цілому. Характерно, що нинішнє поголів'я молочного стада в Україні менше на 11,7%, ніж перед революцією 1917 р.; на 39,1%, ніж перед другою світовою війною; на 24,4%, ніж у післявоєнні роки [4].

Господарства населення спочатку після розвалу колгоспів нарощували поголів'я корів (в той час цьому суттєво сприяла допомога особистим підсобним господарствам із забезпеченням кормами, молодняком худоби, транспортними засобами, що надавалася громадським сектором), але інтенсивне скорочення чисельності сільського населення, а також низькі закупівельні ціни на молоко обумовили розвиток процесу в зворотному напрямі.

У 1990 р. в Чернігівській області 72,8% поголів'я корів було зосереджено в сільськогосподарських підприємствах (в Україні – 73,9%), нині найбільша частка поголів'я корів припадає на особисті підсобні господарства: відповідно по області та Україні 63,5% та 76,2%. Унаслідок цього господарства населення вийшли на провідні позиції за виробництвом молока. У 2005 р. вони забезпечили 71,2% регіонального обсягу виробництва (в 1990 р. – 28,2%). Така ж ситуація спостерігається в Україні – 81,0% загальнодержавного виробництва молока забезпечує приватний сектор (1990 р. – 24,1%). На цьому фоні контрастно виглядають обсяги виробництва молока у великотоварних підприємствах області та України в цілому, оскільки за 1990 – 2005 рр. параметри спаду становлять, відповідно, 79,8% та 86,0%.

Що ж стосується показників продуктивності молочного стада, то незважаючи на позитивну динаміку останніх років, вона значно відстає від рівня європейських країн: Польщі (4541 кг), Німеччини (6439), Франції (6548), Нідерландів (7160), Данії (8156 кг) тощо.

Мізерною за виробництвом молока й поголів'ям молочного стада була і лишається в області частка фермерських господарств, хоча як свідчить зарубіжний досвід, виробництво молока саме на невеликих фермах може бути поставлено на високоінтенсивну основу. В 2005 р. фермери Чернігівщини забезпечували лише 0,4% регіонального виробництва молока і зосереджували 0,7% поголів'я корів господарств усіх категорій; України – 0,7% молока, 1,0% молочного стада.

Найгострішою і найболючішою проблемою молочного скотарства не лише Чернігівської області та основною причиною постійного скорочення поголів'я худоби, а відтак – обсягів виробництва молока, є низькі закупівельні ціни на продукцію галузі. Наприклад, в червні – серпні 2006 р. середня закупівельна ціна на молоко в регіоні становила 60 коп. за 1 л, при цьому 1л питної негазованої води в роздрібній торгівлі коштував 70 коп. (на

16,7% дорожче), а літрова упаковка молока (вартість самої упаковки 0,1 грн.) – 2,3 грн. (дорожче в 3,8 р.) [7, 8].

Переробні підприємства диктують низькі ціни виробникам і в останніх нема альтернативних варіантів збуту продукції, тим більше, що молоко належить до категорії продуктів, які швидко псуються, а отже, потребують негайної реалізації (у переважній більшості господарств відсутні потужності по первинній його переробці). В таких умовах сільське населення вимушене скорочувати поголів'я корів.

Іншою проблемою розвитку вітчизняного молочного скотарства є низький рівень механізації праці на фермах. Так, порівняно з 1990 р. кількість установок та агрегатів для доїння корів у регіоні скоротилася в 3,4 рази, в Україні – у 4,7 разів. Зрозуміло, що такий технологічний рівень виробництва молока справляє негативний вплив на показники продуктивності праці і рівень заробітної плати в галузі, а відтак – на загальну ефективність її функціонування.

Контрастність показників економічної ефективності молочного скотарства Чернігівської області за останні 10 років відображено в табл. 3.

Таблиця 3

**Показники економічної ефективності виробництва
молока (сільськогосподарські підприємства) в
Чернігівській області**

Показники	1996	2002	2005	2005 р. від 1996 р. %
Грошові надходження від реалізації продукції, млн. грн.	50,8	57,7	88,6	174,4
Грошово-матеріальні затрати на виробництво, млн. грн.	...	102,0	99,3	...
Затрати на 1 корову, грн.	...	1259	1310	...
Собівартість 1 ц, грн.	32,4	52,7	63,7	196,6
Ціна реалізації 1ц, грн.	18,6	44,3	73,8	у 4,0р.б.
Чистий прибуток (збиток) від реалізації, млн. грн.	-36,8	-11,0	5,5	-
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва, %	-42,0	-16,0	6,6	-

Джерело: розраховано за даними [1, с. 77-79]

За таких обставин та ще й на порозі до вступу в СОТ, державна підтримка відродження галузі має бути спрямована на розвиток

великотоварних господарств. Ефективність їх функціонування підтверджується досвідом економічно розвинених країн світу і навіть нашого найближчого сусіда – Білорусії. Нинішнє дрібнотоварне виробництво в Україні на має жодних перспектив. Демографічна ситуація на селі характеризується високими темпами старіння та смертності населення, а молоде покоління зовсім не приваблюють примітивність ведення, низька прибутковість і непрестижність галузі.

На нашу думку, слід сконцентрувати фінансові ресурси держави, підприємців і населення для реалізації програми відродження тваринництва по досвіду Білорусії. В цій країні фінансова підтримка реалізації Програми розвитку села, яка надається організаціями та приватними підприємцями, відноситься на собівартість продукції, що виробляється, і не враховується при оподаткуванні. Крім податкових преференцій державою використовуються такі методи фінансової підтримки, як надання пільгових кредитів під конкретні бізнес-плани будівництва й реконструкції молочних ферм, дотування цін на сільгосппродукцію пропорційно їх зростанню на енергоносії, страхування худоби, субсидії базовим сільськогосподарським організаціям тощо. Пряма державна фінансова підтримка у розмірі 13,1 трлн. руб. та згадані вище заходи лише за 2006 рік дозволили Білорусії реконструювати 700 молочнотоварних ферм (із 1372 передбачених Державною програмою відродження і розвитку села на 2005 – 2010 рр.); досягти приросту виробництва тваринницької продукції на 11% порівняно з 2005 роком; вперше в історії сільського господарства на пострадянському просторі отримати середній удій від корови 4 тис. кг молока (в окремих експериментальних господарствах – більше 8000 кг) [9].

Дуже корупційною в Україні є така форма державної підтримки сільського господарства, як компенсації за кредитами комерційних банків. Із цією метою в Держбюджеті 2007 року передбачено виділення 667 млн. грн., що за припущеннями спеціалістів дозволить отримати компенсацію 12 тис. сільськогосподарських підприємств. Але, керуючись урядовою схемою,

компенсацій можна чекати дуже довго, і щоб реально їх отримати, слід «мотивувати» чиновників різних рівнів. Розмір такої «мотивації» може сягати рівня самої компенсації, у зв'язку з чим виникає закономірне питання про доцільність останньої.

Крім того, багатьма банківськими установами в Україні було запроваджено непомірні застави, укладання додаткових договорів щодо надання консультаційних послуг аграріям, що зумовило здорожчання кредитів для останніх. У результаті таких угод підприємства вітчизняного АПК додатково виплатили банкам 13 млн. грн. Перевірити, які саме банки змушують селян укладати такі договори, дуже складно: тільки 40% банків у відповідь на запит КРУ подали письмові звіти, решта, посилаючись на Закон України «Про банки та банківську діяльність», відмовились надати інформацію про кредитні угоди, за якими здійснюється державна підтримка [3, с. 32].

Слід також відзначити, що в отриманні компенсацій за кредит (за коротко- та середньостроковими кредитами держава компенсує 9% річних) значні переваги мають знову ж таки великі аграрні підприємства, оскільки малі, як правило, не мають об'єктів для застави. Це відбивається на показниках функціонування АПК західних регіонів України, де переважають дрібні та середні сільгосп підприємства [2, с. 122].

Непрямою формою дотування сільськогосподарських виробників в Україні є податкові пільги. Так, у 2007 р. в результаті запровадження пільг по ПДВ сільськогосподарським товаровиробникам, Державний бюджет України недоотримав близько 4 млрд. грн. Користуються згаданими преференціями близько 28 – 29 тис. сільгоспвиробників і переробників. Відтак, у розрахунку на 1 суб'єкта господарювання припадає 140 тис. грн. прихованих дотацій у рік [3, с. 32].

Починаючи з 1999 р. в Україні діє фіксований сільськогосподарський податок, який стягується з одиниці земельної площі, заміняючи собою сплату декількох податків (на прибуток, комунального, за землю тощо) і є ще одним

видом державної підтримки аграрного сектору економіки. Експерти вважають, що застосування в Україні фіксованого сільськогосподарського податку дозволяє надати селянам преференцій на сотні мільйонів гривень. У той же час аналіз надходжень фіксованого сільськогосподарського податку в Україні (з часу його запровадження) дозволяє констатувати спадну динаміку їх обсягу. Скорочення надходжень ФСП почалося ще в 2002 р. і в 2006 р. сягнуло мінімального значення – 137,2 млн. грн. (рис. 6). Це пов'язано зі значним зниженням ставки фіксованого сільгосподатку (через виведення з його складу платежів до Фондів соціального страхування), а також більш жорсткими умовами віднесення суб'єктів господарювання до числа його платників [3, с. 32].

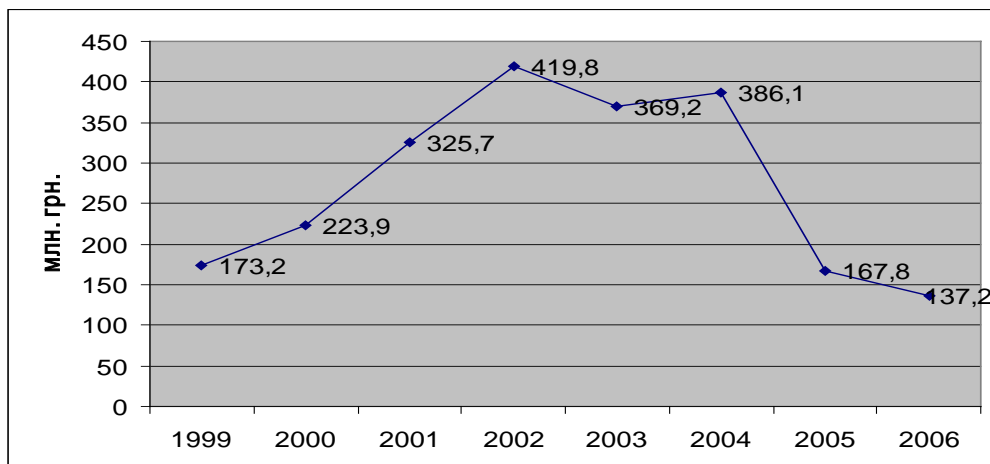

Рис. 6. Динаміка надходжень фіксованого сільськогосподарського податку в Україні

Таким чином, загальний обсяг податкових пільг та інших видів податкових преференцій селу на сьогодні в Україні складає 4 – 4,5 млрд. грн. [3, с. 33].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що нині діюча система державної підтримки АПК малоефективна. На нашу думку, механізм розподілу бюджетних коштів має бути максимально простим і прозорим, передбачати участь обмеженої кількості чиновників на всіх

етапах проходження фінансових ресурсів, жорстко контролюватися і доповнюватися персональною відповідальністю за будь-які зловживання й порушення у використанні коштів, як це практикується в США та країнах Європейського Союзу.

Державна програма підтримки сільського господарства в Україні, на нашу думку, має реалізовуватися в декілька етапів. Їх тривалість, зміст, регіональну спрямованість, фінансове й правове забезпечення, чітке розмежування повноважень та відповідальності учасників, а також механізм управління й контролю за виконанням повинні бути визначені окремим Законом.

Ставка у відродженні галузі має бути зроблена на особливості використання економічного простору регіонів та розвиток великотоварних господарств. Ефективність їх функціонування підтверджується досвідом економічно розвинених країн світу, а також значними перевагами та ширшими можливостями їх розвитку в Україні.

Водночас на нинішньому етапі не слід відкидати наявний потенціал особистих господарств населення. Для цього з боку держави вимагається лише консультативно-дорадче сприяння реалізації виробленої продукції, в т.ч. через створення мережі закупівельних підприємств, та декларування нижнього рівня цін на продукцію на прийнятному для сільськогосподарського товаровиробника рівні.

На наступному етапі необхідними вбачаються солідарне інвестування у великі підприємства, здатні впродовж декількох років забезпечити високий економічний ефект і відродити традиційні для регіонів галузі, перетворити сільське господарство на локомотивну галузь національної економіки. Для концентрації, цільового й ефективного використання фінансових ресурсів має бути чітко визначений обмежений перелік господарств (принцип «осягти неосяжне» слід відкинути), куди спрямовуватиметься державна допомога, а також послідовність інвестування. Кошти, передусім, повинні використовуватись на модернізацію матеріально-технічної бази, збільшення

площ багаторічних насаджень, насінництво, нарощування поголів'я високопродуктивної худоби, підвищення родючості ґрунтів і виділятися сільгосп підприємствам на конкурсних засадах із врахуванням обсягів та умов виробництва, а також строків окупності ресурсів.

На завершальному етапі при відповідній державній підтримці та задіянні сільськогосподарської ренти слід забезпечити вихід підприємств галузі (в тому числі середніх та дрібних) на принципи самофінансування та самодостатності.

Ще однією альтернативою для підвищення ефективності відтворювального процесу в сільськогосподарській галузі є інтеграційні процеси в АПК, які виступають основою узгодження економічних інтересів і дій партнерів, одержання більш високих прибутків (у тому числі й через усунення зайвих посередників), успішного вирішення проблем самофінансування підприємств АПК, збільшення надходжень до Державного та місцевих бюджетів.

Утворення інтегрованих агропромислових формувань на базі існуючих переробних підприємств та їхніх сировинних зон вбачається найдоцільнішим (з огляду на відсутність необхідності руйнувати існуючу схему розміщення сільського господарства та переробних підприємств країни). До складу таких агропромислових об'єднань, окрім сільськогосподарських і переробних підприємств, доцільно було б включати торгівельні (юридично і економічно самостійні підприємства, або фірмові магазини переробних чи сільськогосподарських підприємств), обслуговуючі основне виробництво структури (служба агросервісу тощо), а в найкращому варіанті – й фінансові організації. Статутний капітал інтегрованих агрооб'єднань може формуватися за рахунок внесків його учасників, державної фінансової підтримки у вигляді довгострокових пільгових кредитів тощо. Функції управління, визначення пріоритетів і напрямів розвитку, розпорядження коштами (їх розподіл між партнерами, вирішення питань надання фінансової, матеріально-технічної допомоги учасникам агропромислового об'єднання)

доцільно покласти на переробні підприємства. В структурі управління слід передбачити створення маркетингових служб, основним завданням яких стане вивчення кон'юнктури ринку, узгодження обсягів і асортименту продукції з величиною платоспроможного попиту, інформаційно-рекламне забезпечення реалізації продукції тощо.

Головною умовою ефективної діяльності інтегрованих агропромислових формувань є справедливий розподіл отриманих прибутків (у залежності від внеску учасника в статутний капітал, обсягу виробленої ним продукції та понесених у процесі виробництва витрат), надання особливої уваги забезпеченню прибутковості виробництва і нормалізації фінансового становища сільськогосподарських підприємств, успішне функціонування яких є гарантією економічного піднесення всього агропромислового комплексу України.

Література:

1. Про основні показники виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств та підприємств переробної промисловості області за 2005 рік / Довідник Головного управління сільського господарства й продовольства Чернігівської ОДА. – Чернігів, 2006. – с. 77-79.
2. Ряполов К., Титаренко Г. Поле без битвы // Бизнес. – 2007. - № 14. – С. 121 – 123.
3. Саливон С., Кондратьева Н. Не в коня корм // Бизнес. – 2007. - № 9. – С. 30 – 40.
4. Сільське господарство України в 2005 р. – К.: Держкомстат України, 2006. – 367 с.
5. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2006. – 645 с.
6. Статистичний щорічник Чернігівщина 2005. – Чернігів, 2006. – 492 с.
7. Татаренко Г., Васильева Н. Молокососы // Бизнес. – 2006. - № 49. – С.
8. Шмидт Т., Татаренко Г. Благими намерениями // Бизнес. – 2006. - № 28 (703). – С. 110.
9. www.president.gov.by/ Офіційний інтернет-портал Президента Республіки Білорусь.